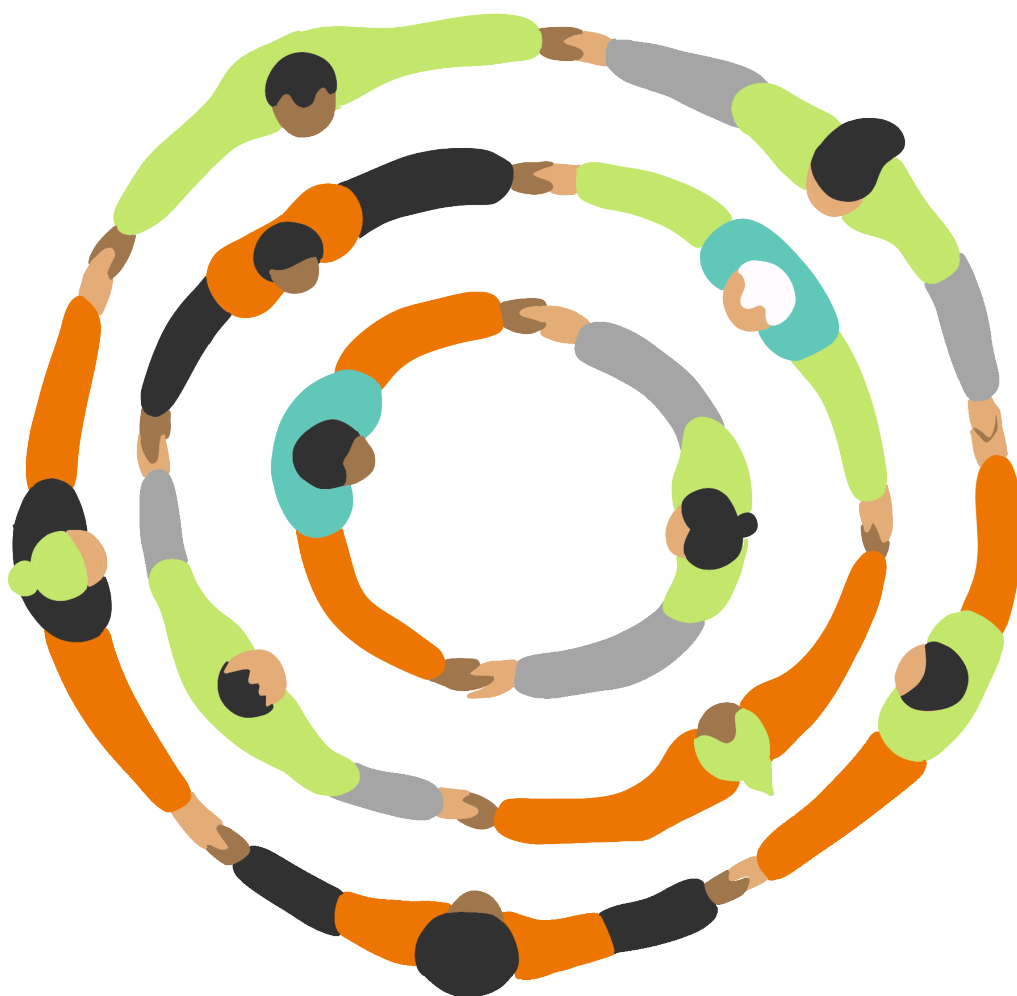

KÉZIKÖNYV PEDAGÓGUSOKNAK

**Partnerségben gondolkodni - Roma családok
és pedagógusok együttműködésének erősítése**

Az Európai Unió által finanszírozva.
A kifejtett nézetek és a vélemények azonban kizárólag a szerző sajátjai és nem feltétlenül tükrözik
az Európai Unió vagy az Ügynökség véleményét.
Ezekért sem az Európai Unió, sem pedig a támogató hatóság nem tehető felelőssé.

Funded by
the European Union

RAISE

TARTALOM

1. fejezet

Bevezetés

4

2. fejezet

A kapcsolatépítés alapelvei

7

Empátia és bizalomépítés

7

Szülők bevonása

8

Kommunikációs stílus

8

3. fejezet

Előítéletek felismerése és kezelése

9

4. fejezet

Gyakorlati módszerek

13

5. fejezet

Végző

16

Záró gondolat

17

Mellékletek

18

Hazai jógyakorlatok

20

Hasznos linkek / elérhető digitális források

22

BEVEZETÉS

KIKNEK SZÓL EZ A KÉZIKÖNYV?

Ez a kiadvány olyan óvodapedagógusokat és kisgyermekkori nevelőket szólít meg, akik mindennapi munkájuk során roma és nem roma gyermekekkel, valamint családjaikkal dolgoznak. Célja, hogy támogassa a pedagógusokat a bizalomépítésben, a rejtett előítéletek felismerésében, valamint a családok aktív bevonásában. A kézikönyv az UCCU Alapítvány 15 éves tapasztalatára épül, valamint a RAISE projekt keretében a CEU kutatói által végzett etnográfiai kutatás eredményeire támaszkodik.¹

MIÉRT KÜLÖNÖSEN FONTOS EZ A TÉMA?

A pedagógus-szülő kapcsolat gyakran apró mozzanatokon múlik. Ha egy pedagógus nyitott, elfogadó és empátikus, az közvetlenül hat a gyermek önbizalmára, tanulási élményeire és jövőbeni iskolai sikerességére. Az őszinte figyelem és tisztelet megalapozhatja a hosszú távú együttműködést.

Minden szülő szeretné, ha a gyermeke biztonságban, szeretetben és megbecsülésben nőne fel és minden pedagógus szeretné, ha a szülővel való kapcsolat támogató és együttműködő lenne.

Vannak azonban olyan családok – köztük sok roma család –, akiknek a társadalmi helyzete, megélt tapasztalatai vagy a környezet előítéletei megnehezíthetik ezt a kapcsolódást. Épp ezért különösen fontos, hogy a pedagógus tudatosan és nyitottan forduljon feléjük. Ahhoz, hogy jobban megértsük a nehézségek hátterét és lehetőségeinket, fontos néhány alapvető társadalmi összefüggést is látni.

¹ Vera Messing – Ágnes Kende: Practices and Narratives of Boundary-making in Everyday Life Institutional Settings Country Report – Hungary (RAISE – WP1)

TÁRSADALMI HÁTTÉR DIÓHÉJBAN

Magyarország lakosságának 8–10%-a roma származású, de ez a közösség sokszínű: nyelvi, kulturális és társadalmi különbségek vannak. A köznyelvben gyakran azonosított **roma** szó több különböző csoportot takar, például romungrókat, oláh cigányokat vagy beásokat – eltérő hagyományokkal, tradíciókkal.

Számos roma család él ma Magyarországon hátrányos helyzetben, gyakran szegregált településrészekben vagy neheztelt infrastruktúrák körülmények között. A lakhatási problémák, a munkaerőpiacról való kizáródás és az alacsony jövedelem sok esetben hatással van a gyermekek lehetőségeire is – az óvodai jelenléttől kezdve az iskolai előmenetelig.²

Fontos ugyanakkor azt is látni, hogy a roma közösség nem egységes: gazdasági, kulturális és társadalmi szempontból is rendkívül sokszínű, és nem minden család él nehézségek között. Az előítéletek éppen ezt a sokféleséget homályosítják el, miközben a pedagógusnak pont erre a nyitottságra van szüksége.

Az előítéletek nem kizárólag a hátrányos helyzetű roma családokat érintik. A diszkrimináció sokszor nem a gazdasági körülményekre reagál, hanem az etnikai hovatartozásra – függetlenül attól, hogy a család milyen jövedelemmel, végzettséggel vagy életkörülményekkel rendelkezik.

Ezért is elengedhetetlen, hogy a pedagógus minden családot személyesen és nyitottan közelítsen meg, az ő valóságukból kiindulva, ne pedig feltételezésekre vagy általánosításokra hagyatkozva.

Az oktatási rendszerben sajnálatos módon, már kora gyermekkorban megjelenik a szegregáció. Míg az óvodákban gyakrabban találkozunk egyes csoportokkal, az iskolákba lépve sok gyerek elkülönített oktatási környezetbe kerül, akár tudatos, akár rejtett mechanizmusok révén. Ez a különválás nemcsak a tanulási lehetőségeket szűkíti, hanem a közösségek közti kapcsolódást is akadályozza.

Sokszor tapasztaljuk, hogy a többségi társadalom feltételezések alapján alkot képet a roma közösségről. A társadalom gyakran azt várja, hogy a roma családok igazodjanak a „többségi normákhoz” – anélkül, hogy valódi párbeszéd alakulna ki a mindennapi tapasztalatokról, értékekről, szokásokról. Ez az elvárás egyoldalú és aránytalan terhet ró a családokra, miközben nem veszi figyelembe a sokszínűséget, ami minden közösség – így a roma közösségek – sajátja is.³

Fontos felismerni, hogy a családok eltérő társadalmi és gazdasági helyzete nem jelenti azt, hogy kevésbé törődnének gyermekeikkel vagy másképp tervzenék a jövőjüket. A kapcsolatok elmélyítéséhez elengedhetetlen a kölcsönös bizalom, a nyitottság és az őszinte kíváncsiság. Ez teszi lehetővé, hogy ne csak elvárások, hanem valódi együttműködés mentén épüljön a közösség.

A pedagógusnak sokszor **egyensúlyoznia kell az intézményi elvárások és a családok valós helyzete között**, miközben saját előzetes élményeit és a közösség normáit is tudatosítania kell magában. Ez kihívás, de egyben lehetőség is a hídépítésre.

² A CEU által végzett etnográfiai kutatás során markánsan kirajzolódott a roma közösség sokszínűsége, különösen a vidéki és városi településeken élő romák esetében.

³ Az etnográfiai kutatás is igazolta ezt a feltevést, miszerint a szegregáció elsősorban az általános iskolai átmenetet követően erősödik fel. Ahogyan azt is, hogy a társadalom elvárja a romáktól a többségi normákhoz való igazodást, tekintet nélkül az adott család körülményeire.

ROMA VAGY CIGÁNY KÖZÖSSÉGEK – AMIT FONTOS TUDNI

A *roma* és a *cigány* szavakat a köznyelvben gyakran felváltva használjuk Magyarországon. Ebben a kézikönyvben mi a *roma* kifejezést alkalmazzuk, amely a nemzetközi és szakmai nyelvhasználatban is elterjedt. Ugyanakkor lényegesnek tartjuk kiemelni, hogy sok közösség és személy a *cigány* szót használja önmeghatározásként. Fontos, hogy a pedagógus mindig érzékenyen, a család által használt megnevezést tiszteletben tartva kommunikáljon.

A roma közösségek eltérő nyelvet, szokásokat, életmódot és társadalmi helyzetet képviselnek. Vannak köztük városban élő, diplomás családok és falun élő, hagyományokat követő közösségek is. Egyes családok gazdaságilag stabilabb helyzetben vannak, mások nehézségekkel küzdenek – ahogy ez bármely más közösségnél is előfordul.

Fontos felismerni, hogy a kulturális sokszínűség érték, nem pedig probléma. Ha a pedagógus nyitott a szokások, ünnepek, életszemléletek megismerésére, azzal nemcsak a kapcsolatot erősíti, hanem a gyerekek önazonosságát is támogatja.

Ugyanakkor a sztereotípiák – még ha burkoltak is – nagyon könnyen falakat emelnek. Például, ha valakit pusztán a származása alapján „hátrányos helyzetűként” kezelünk, anélkül, hogy valóban megismernénk, azzal már előítélet mentén közelítettünk hozzá.

**A legfontosabb, hogy ne általánosítsunk.
Minden gyermek és minden család egyedi
és megérdemli a személyes,
elfogadó figyelmet.**

HOGYAN SEGÍT EZ A KÉZIKÖNYV?

- Gyakorlati példákon keresztül mutatja be, hogyan lehet különbözőképpen értelmezni helyzeteket.
- Kommunikációs eszközöket kínál a szülőkkel való kapcsolattartáshoz.
- Önreflexiós gyakorlatokkal támogatja a belső munka elindítását.
- Hazai joggyakorlatokat és szakirodalmi ajánlásokat mutat be.

**Már az is számít, ha figyelsz.
A nyitottságod és empátiád
a legnagyobb segítség
a gyerekeknek.**

A KAPCSOLATÉPÍTÉS ALAPELVEI

A bizalom nem alakul ki egyik napról a másikra. Különösen igaz ez akkor, amikor a pedagógus és a szülő eltérő társadalmi vagy kulturális háttérből érkezik. Az első találkozások, a mindennapi gesztusok és a kommunikáció stílusa mind-mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy egy formális kapcsolatból valódi együttműködés szülessen.

Ez a fejezet abban segít, hogy a kapcsolatépítés ne csupán udvariassági szintű legyen, hanem tiszteleten, kíváncsiságon és valódi megértésen alapuljon. Minden apró figyelmesség számít és te már most is sokat teszel azzal, hogy figyelsz.⁴

1. Empátia és bizalomépítés

A kapcsolat elején a **legapróbb, legemberibb gesztusoknak** van a legnagyobb ereje: egy néven szólítás, egy mosoly, egy érdeklődő kérdés, egy köszönöm.

A **következetesség** biztonságot ad: ha a szülő tudja, mire számíthat tőled, könnyebben megnyílik. Ne ígérj olyat, amit nem tudsz betartani, a kiszámíthatóság alapvető.

A **figyelmes hallgatás** az egyik legnagyobb ajándék, amit adhatsz. Ne szakítsuk félbe a szülőt, ne keressünk rögtön megoldást – elég, ha jelen vagyunk és megértéssel hallgatunk.

Példa – hétköznapi empátia:

Szülő:

“Néha késünk, mert a nagyobbikat is vinnem kell iskolába.”

Pedagógus (empatikus válasz):

“Teljesen megértem, ez biztosan nagy logisztika lehet reggelente. Köszönöm, hogy mégis elhozta a kicsit.”

Ez a mondat nemcsak elfogadó, de megerősíti a szülő erőfeszítését, és alapot teremt a további együttműködéshez.

⁴ Az etnográfiai kutatás során is megmutatkozott, hogy a felek közötti bizalmas kapcsolat pozitívan befolyásolja a közös munka eredményességét.

2. Szülők bevonása

Egy személyes meghívás sokkal többet ér, mint egy hivatalos papír. Egy „örülnénk, ha eljönne” többet mond, mint egy plakát az ajtón.

Adjunk **választási lehetőséget**: mikor, miben és hogyan tudna részt venni a szülő. Lehet, hogy nem tud eljönni délután, de szívesen hoz valamit, vagy segít más formában.

Minden részvétel értékes, legyen szó jelenlétről, hozzászólásról vagy segítségről. **Erősítsük meg dicsérettel** és elismeréssel: „Nagyon örültünk, hogy itt volt”, „Sokat segített, hogy hozott egy plusz váltócipőt”.

FONTOS:

Ne feltételezzük, hogy a család nem akar részt venni, hiszen lehet, hogy csak nem tudja, hogyan lenne rá módja. Sok családnak nincs tapasztalata abban, mit „szokás” az óvodában. Ez természetesen minden újonnan óvodába kerülő roma és nem roma gyermekes családoknál lehetséges és nagyon valós nehézség. Az biztos, hogy a bevonás mindig a meghívással kezdődik.

3. Kommunikációs stílus

Kezdjük dicsérettel, csak utána térjünk rá a nehézségekre. Ez nem hízélgés, ez bizalomépítés. Ha a szülő azt érzi, hogy a pedagógus a pozitívumokat is látja, könnyebben fogadja a problémákról szóló visszajelzést, nyitottabban áll azok megbeszéléséhez.

Használjunk egyszerű, közérthető nyelvet, kerüljük a szakzsargont. Ne mondjuk azt, hogy „szenzoros integrációs nehézségei vannak”, ha egyszerűbben is elmondhatjuk: „néha nehezen viseli a hangos zajokat”.

Ne utasítsunk – inkább kérjünk, javasoljunk.

A „legyen szíves figyelni arra, hogy...” sokkal együttműködőbb, mint az „ezt így nem lehet”. A közös megoldás keresése nem gyengeség, hanem partnerség.

Példa – támogató hangnem:

„Nézzük meg együtt, hogyan lehetne legközelebb könnyebb.”

A bizalom nem ajándék, hanem közösen épített híd. A te figyelmed, türelmed, kérdéseid és nyitottságod mind-mind kövek ebben az alapban. Ha következetesen tisztelettel fordulsz a szülőkhöz ezt a családok is érezni fogják és hosszú távon partnerek lesznek a gyermek nevelésében.

ELŐÍTÉLETEK FELISMERÉSE ÉS KEZELÉSE

Mindannyian hozunk magunkkal tapasztalatokat, beidegződéseket, hallott mondatokat, ez teljesen természetes. Akár már **gyerekkorunkból, akár felnőttként a környezetünkben**. Ezek a minták – tudatosan vagy tudattalanul – hatással lehetnek arra, hogyan látjuk a gyerekeket, a szülőket, és hogyan értelmezzük a viselkedésüket. Különösen akkor, ha valaki eltér a megszokottól, a „többségi mintától”.

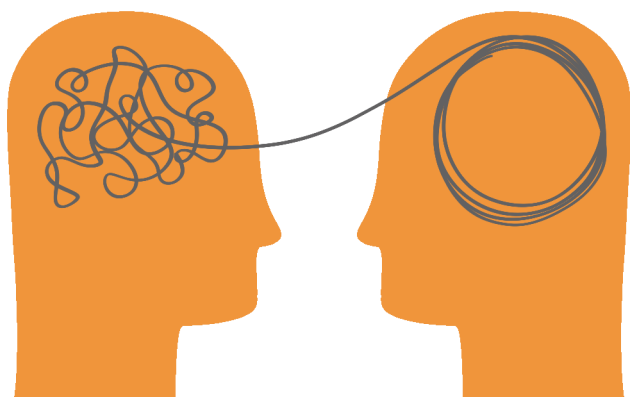
Ez a fejezet abban segít, hogy bátran és őszintén ránézzünk a saját előítéleteinkre – **nem bűntudattal, hanem nyitottsággal és tanulási szándékkal**. Az önreflexió nem kritika, hanem fejlődési lehetőség. Ha felismerjük, hogyan működnek bennünk ezek az automatikus gondolatok, máris tettünk egy lépést a tudatosabb, elfogadóbb pedagógiai munka felé.

MI AZ ELŐÍTÉLET?

Előítélet az, amikor valakiről vagy egy helyzetről **előzetes véleményt alkotunk anélkül**, hogy pontos ismereteink lennének a valós körülményekről.

Az előítélet lehet negatív, de akár túlzottan pozitív is (pl. A roma gyerekeknek jó a ritmusérzékük, jól tudnak táncolni.) – ez szintén sztereotípia, hiszen nem az egyént nézi, hanem egy csoporthoz rendelt elvárást vetít rá.

Az előítéletek nem ritkán **tudattalanul** működnek bennünk. Sokszor észre sem vesszük, hogy egy-egy gondolat, érzés vagy reakció mögött nem személyes tapasztalat, hanem egy korábbi beidegződés áll. Épp ezért nem szégyen, ha felismerjük – **ez a tudatosság kezdete**.

GYAKORI PÉLDÁK ROMÁKKAL KAPCSOLATOS ELŐÍTÉLETES GONDOLATOKRA

„Úgysem lehet rájuk számítani.”

„A cigány gyerekek mindig hangosak.”

„Ezek a szülők sosem jelennek meg megbeszéléseken.”

Ezek a mondatok mind **általánosítanak**, és nem adnak teret annak, hogy megértsük az egyedi helyzeteket. Ha elhisszük őket, és ezek szerint viszonyulunk egy-egy gyerekhez vagy családdhoz, az **gátat emelhet a kapcsolatépítés elé** és a gyerek fejlődését is hátráltathatja.⁵

„Azért késik, mert nem érdekli az óvoda.”

„Sosem hoznak semmit, ha kérünk.”

„Biztos nem tudnak olvasni, ezért nem írják alá a papírokat.”

HOGYAN ISMERJEM FEL MAGAMBAN?

Biztos, hogy amit gondolok, tényeken alapul vagy csak feltételezem? Például: Nem érdeklik az oviban történetek, vagy csak fáradt, és nem tud most odafigyelni?

Ugyanezt gondolnám, ha a szülő/gyerek nem roma lenne? Például: Ha nem, akkor valószínű, hogy előítélet működik bennem.

?

Lehetséges más, elfogadható magyarázat is arra, amit látok?

Például: Nem hanyagságból nincs aláírva a papír, lehet, hogy nincs nyomtatójuk, nincs otthon toll, vagy nem értik teljesen, mit kellene tenni.

Hogyan hathat ez a gondolat a kapcsolatomra a gyerekekkel vagy a szülővel? Az előítéletek nemcsak rólunk szólnak, a **roma szülők hozzáállását is befolyásolják.**

ÍGY NE MONDD – ÍGY MONDD

	Előítéletes mondat	Empatikus, tudatos mondat
 Gyerek késik	 A romák sosem érnek ide időben.	 Biztos nehéz reggel több gyereket egyszerre elindítani.
 Gyerek zajos	Mindig túl hangosak.	Tele van energiával – adjunk neki olyan feladatot, ahol ez erősség lehet.
 Szülő hiányzik	Nem érdekli a gyereke.	Lehet, hogy dolgoznia kellett – beszéljünk meg egy másik időpontot.
 Gyerek sáros	Koszosan járnak iskolába.	Az útviszonyok miatt sáros lett – hozhatunk váltócipőt, ha szeretnék.

Ha felismered magadban az előítélet működését, az nem gyengeség, hanem bátorság. Az első lépés a bizalmi kapcsolat kialakításához, hogy önmagunkkal is őszinték vagyunk. Ha olvasod ezt a kézikönyvet, te már ezen az úton jársz.

⁵ A kutatás során kirajzolódott, hogy az intézményi szereplők számára a legfontosabb határképző tulajdonság az volt, hogy a szülők alkalmazkodtak-e az óvoda által meghatározott normákhoz és szabályokhoz. Ezen normák és szabályok „megszegését” általánosságban azonban sokkal megértőbben fogadták a nem-roma szülők esetében.

GYAKORLATI MÓDSZEREK

A kapcsolatépítés nemcsak jó szándék kérdése, hanem módszereké is. Egy meleg mosoly vagy kedves szó önmagában nem mindig elég, sokszor tudatos odafigyelésre, türelemre és jól megválasztott lépésekre van szükség. Ez a fejezet olyan konkrét példákat, technikákat mutat be, amelyek segíthetnek abban, hogy az együttműködés ne csupán szándék legyen, hanem valódi tapasztalattá váljon. A bizalom nemcsak érzés, hanem építhető, erősíthető, és visszanyerhető is.

HELYZETEK ÚJRAÉRTELMEZÉSE

Sokszor nem maga az esemény a legfontosabb, hanem az, **hogyan értelmezzük azt**. Az értelmezés módja meghatározza, hogy közeledünk-e vagy távolodunk egymástól.

Ugyanazt a helyzetet többféleképpen is lehet nézni és a választás a pedagógus kezében van. Az értelmezés megváltoztatása gyakran az első lépés a megértés felé.

Példák:

Szülő késik

Nem „nemtörődömség”, hanem a nagyobb testvért is vinni kell, vagy több buszt kell váltania, vagy egyszerűen csak nehezen indul a reggel. Ez minden családban előfordul.

Mit tehetünk ilyen helyzetben?

Egy együttérző mondat segíthet: *“tudom, reggelente sok minden összejöhet”* máris oldja a feszültséget.

Szülő visszautasít egy programot

Nem biztos, hogy elutasítja a közösséget, lehetséges, hogy **bizonytalan, nincs megfelelő ruhája, fél, hogy nem tud kapcsolódni**, vagy korábban rossz élmény érte.

Mit kérdezzünk ebben a helyzetben?

“Miképpen tudnánk úgy szervezni, hogy önnek is jó legyen?” Ez azt eredményezi, hogy az ajtó már félig nyitva van.

Szülő nem jön el a szülői értekezletre

Első gondolatunk lehet ebben a helyzetben, hogy biztosan nem is érdekli mi van a gyerekekkel. Ez a feltételezés különösen, ha roma szülőről van szó, gyakran előítéletes értelmezésen alapul. Azonban lehet más magyarázat is:

- Nem tudott eljönni, mert dolgozott vagy nem kapott szabadságot.
- Nincs, aki vigyázzon közben a kisebb gyerekekre.
- Korábbi negatív élmény miatt szorong, nem érzi, hogy ott van keresnivalója.
- Nem értette pontosan, mikor és hol van a megbeszélés.

Ha ugyanez egy nem roma család esetében történik, könnyebben reagálunk így:

- Biztos sok dolga van most, legközelebb biztos jön.
- Lehet, hogy legutóbb nem érezte jól magát, meg kellene kérdeznünk, miben tudnánk segíteni.

A TANULSÁG

Ugyanaz a viselkedés különböző értelmezést kaphat attól függően, milyen előzetes kép él bennünk az adott szülőről.

A cél, hogy ezeket a reflexeket tudatosítsuk magunkban és minden helyzetet a maga kontextusában, előítélet nélkül próbáljunk megérteni.

Mit kérdezhetünk, hogy megértsük mi történt valójában a roma szülővel, hogy nem tudott részt venni?

Sajnáljuk, hogy nem tudott jönni, minden rendben van otthon?

(Ez empatikus, és nem hibáztat, hanem érdeklődik.)

Arra gondoltunk, talán nem volt jó az időpont, esetleg van olyan időszak, ami önnek könnyebb lenne?

(Nem azt feltételezi, hogy nem akart jönni, hanem hogy az elérhetőség volt a gond.)

Nekünk fontos lenne tudni, hogyan tudjuk úgy szervezni a programot, hogy ön is jól érezze magát. Van esetleg javaslata?

(Ez elismeri a szülő nézőpontját és bevonja őt.)

Volt esetleg valami, ami miatt nem érezte jól magát az előző alkalommal?

(Ez bátorít az őszinteségre – de csak akkor érdemes feltenni, ha már van minimális bizalom.)

Hogyan tudnánk úgy szervezni a programot, hogy önnek is kényelmesebb legyen?”

(Ez a kérdés nem elvárás, hanem lehetőség, ami azt üzeni: számít, amit ön gondol.)

CSALÁDLÁTOGATÁS – IRÁNYTŰ A KAPCSOLÓDÁSHOZ

A családlátogatás lehetőség, nem ellenőrzés.
Akkor működik jól, ha nem „kívülállóként”
lépünk be a család otthonába, hanem
tisztelettel, érdeklődéssel, nyitottan.

Tudatosan figyeljünk a pozitívumokra. Egy szép rajz a falon, egy rendezett sarok, egy testvér gondoskodása, ezek mind kapcsolatépítő kapaszkodók.

Ne ítélkezzünk a körülmények felett. Nem az a kérdés, hogy hogyan élnek, hanem hogy mit jelent számukra a gyerek, az óvoda, a közösség.

Fogadjuk el a vendégszeretetet. Egy kávé, sütemény, szóda, sokszor ezek a bizalom első jelei. Az elfogadásuk nem kötelező, de a kedvesség viszonzása kulcsfontosságú.

Legyünk partnerek, ne ellenőrök. Mondhatjuk azt is: Azért jöttem, hogy jobban megismerjük egymást, és beszélgessünk arról, hogyan érzi magát a gyermeke az óvodában.

Egy rövid történet a mindennapokból

Egy óvodapedagógus családlátogatásra ment egy olyan családhoz, ahol korábban kevés volt az együttműködés. A látogatás során megdicsérte a kisgyermek rajzait, amiket a szülők a falra tettek. A szülők először zárkóztak voltak – kevés szó, feszült testtartás. Azonban egy héttel később maguktól jelentkeztek, hogy segítenének a csoportszoba feldíszítésében egy ünnepre.

Egy őszinte dicséret, egy valódi érdeklődés átléphet láthatatlan falakat. A pedagógus számára talán csak egy pillanat volt, a családnak viszont egy fontos fordulópont.

A te nyitottságod nemcsak szakmai eszköz, hanem emberi érték is. Mintát adsz – a gyerekeknek, kollégáknak, szülőknek. Az a mód, ahogyan figyelsz, ahogyan megszólítasz valakit, hatással van a kapcsolatok minőségére.

Ha te átléped a falakat, mások is bátrabban teszik meg az első lépést. Lehet, hogy nem azonnal – de a változás így kezdődik. Te vagy az első láncszem egy új kapcsolatban.

VÉGSZÓ

Ez a kézikönyv a **Central European University (CEU) RAISE projektjének magyarországi országjelentésére** épül (Messing–Kende, 2023).

A kutatás feltárta, hogyan élnek meg a roma családok láthatatlan akadályokat, előítéleteket és társadalmi szegregációt az oktatásban – különösen az óvodától az iskoláig tartó átmenet során.

A kutatás során roma fiatalok, szülők és pedagógusok is megszólaltak. A beszámolók alapján egyértelmű, hogy a **diszkrimináció sokszor nem nyílt formában jelenik meg, hanem rejtett módon, finom megkülönböztetésekben**: másképp fogalmazott üzenetek, külön elvárások, vagy épp az elmaradt bizalom formájában.

A JELENTÉS LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSAI:

A roma gyermekek az **óvodában még jellemzően vegyes közösségekben** vesznek részt, de az iskolába lépéskor gyakran **szegregált vagy homogén** környezetbe kerülnek. Ez nemcsak a tanulási lehetőségeket korlátozza, hanem a társadalmi kapcsolatépítést is.

A roma származású szülők gyakran számolnak be arról, hogy már az **első találkozásoknál érzik a távolságtartást, gyanakvást**, vagy azt, hogy nem tekintik őket egyenrangú partnernek az oktatási intézményekben.

A pedagógusok **sokszor egyedül maradnak** ezekben a helyzetekben, nincsenek megfelelő módszertani eszközeik vagy támogatásuk arra, hogyan kezeljék a sokszínűségből fakadó kihívásokat.

MIT JELENT A HATÁRKÉPZÉS (BOUNDARY MAKING)?

A kutatás egyik kulcsfogalma a **határképzés** – az a társadalmi folyamat, amely során **láthatatlan falak** épülnek a roma és nem roma közösségek között. Ezek a határok nem mindig konkrét szabályok vagy fizikai elkülönítések formájában jelennek meg.

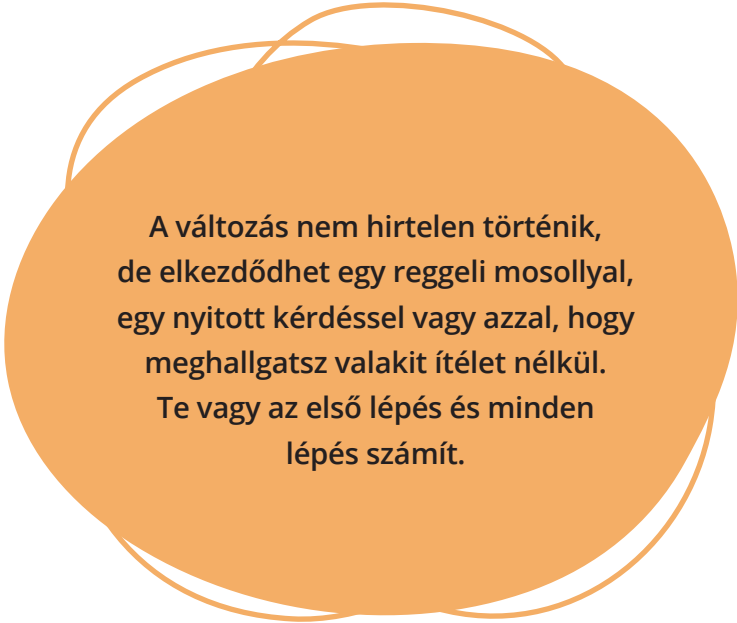
Gyakran megnyilvánulnak:

- térben (pl. külön óvodai csoportok, iskolai osztályok),
- elvárásokban (pl. más reakciók ugyanarra a viselkedésre),
- nyelvhasználatban, hangnemben,
- vagy abban, hogyan és milyen körülmények között kerül sor kommunikációra a pedagógus és a szülő között.

Ezek a határok **nem szükségszerűek** – és nem örök érvényűek. A pedagógus **kulcsszerepet játszik abban**, hogy ezek elkezdjenek leomlani.

ÖSSZEFOGLALÓ GONDOLAT – A PEDAGÓGUS, MINT HÍDÉPÍTŐ

A határképzés nem látványos folyamat. Sokszor csak apró jelekből érezzük: ki hol ül, ki kivel beszél, ki mer kérdezni és ki nem. Ezek a láthatatlan falak nemcsak a gyerekek között húzódnak, hanem a családok és az intézmény között is. De a falak épülnek és épp így lebomlani is képesek. Ebben a folyamatban a pedagógus nem megfigyelő, hanem formáló erő. Egy-egy empatikus kérdés, egy valódi érdeklődés, egy kiszámítható jelenlét képes feloldani a távolságot, és új mintát mutatni. Olyan közegre van szükség, ahol a gyerek biztonságban érezheti magát, a szülő partnerként tud kapcsolódni, és a pedagógus nem marad magára, hanem valódi együttműködésben tud nevelni. Ez nem mindig könnyű feladat, de lehetséges. Minden egy apró lépéssel kezdődik.

A változás nem hirtelen történik,
de elkezdődhet egy reggeli mosollyal,
egy nyitott kérdéssel vagy azzal, hogy
meghallgatsz valakit ítélet nélkül.
Te vagy az első lépés és minden
lépés számít.

ZÁRÓ GONDOLAT

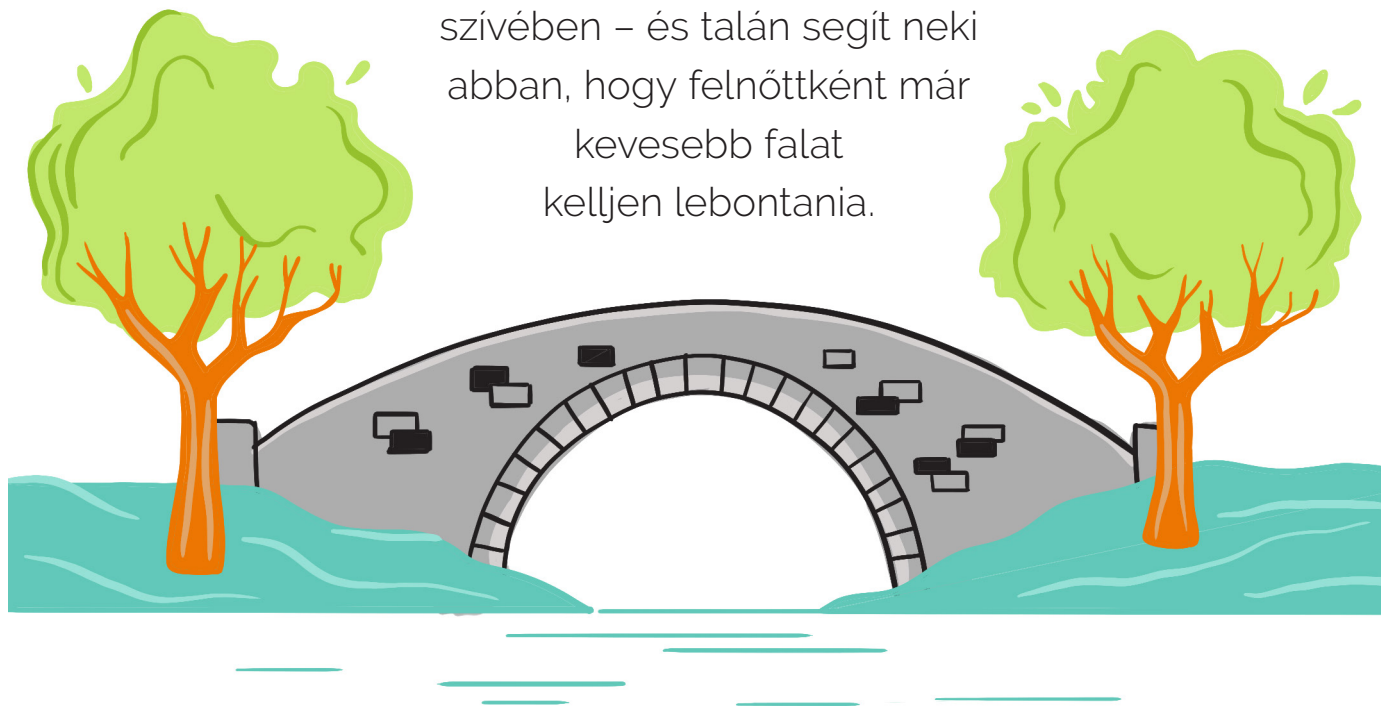
A pedagógus nem tudja egyedül megoldani a társadalmi egyenlőtlenségeket. Nem is az a dolga. **De minden apró, empátikus gesztusával hidat építhet** a gyerekek és szülők között.

Egy dicséret, egy előítéletektől mentes kérdés, egy tiszteletteljes, őszinte megszólítás – ezek a hétköznapi eszközök **komoly változások elindítói lehetnek**. A bizalom gyakran nem látványos pillanatokban születik, hanem csendes figyelemben, egy el nem hangzott bírálatban, egy megértő mosolyban.

A roma gyerekek akkor tudnak fejlődni és kibontakozni, ha olyan környezetben nőnek fel, ahol **érik: fontosak, számítanak, értékesek – úgy, ahogy vannak, mint minden más gyermek.**

A változás benned kezdődik.
Az a figyelmes mondat, amit ma
mondasz egy szülőnek, évek múlva
is emléket hagyhat egy gyermek
szívében – és talán segít neki
abban, hogy felnőttként már
kevesebb falat
kelljen lebontania.

**Köszönjük, hogy ebben a munkában részt veszel.
Minden, amit adsz nagyon sokat számít.**

MELLÉKLETEK

GYAKORLATI JEGYZETEK PEDAGÓGUSOKNAK

1. Önreflexiós kérdések

Ajánlott a képzés vagy nevelőtestületi megbeszélés elején.

- Miért fontos nekem a családokkal való kapcsolat?
- Milyen élményeim vannak roma/cigány gyerekekkel, családokkal?
- Érzem-e magamban előítélet jeleit? Ha igen, mely helyzetekben?

Jegyzet:

2. Példa újraértelmezése

Írj le egy helyzetet, ami számodra nehéz volt egy szülővel vagy gyermekkel való kapcsolatban. Majd próbáld meg újragondolni más szemszögből.

Eredeti értelmezésem:

Lehetséges másik nézőpont:

Mit tehetek másként legközelebb?

3. Családi kapcsolatépítési terv

Egy konkrét családhoz.

Család neve (csak saját emlékeztetőnek):

Milyen eddigi tapasztalataim voltak velük?

Mi működött eddig?

Mit szeretnék elérni a következő 2 hónapban?

Milyen lépést teszek ezen a héten?

4. Erőforrások listája

Kipróbáltam már:

- Képes meghívó a szülői értekezletre
- Dicséret reggelente a szülőnek (pl. örülök, hogy el tudtak jönni.)
- Külön beszélgetés javaslata a fogadóóra helyett
- Segítség kérése egy civil szervezettől

Amit szeretnék még kipróbálni:

5. Inspirációs mondat

Jegyezd fel a nap végén:

„Ma örültem annak, hogy...”

„A mai nehézség, amit tanulásként tekintek...”

„A holnapra viszek magammal egy...”

HAZAI JÓGYAKORLATOK

A következő szervezetek olyan hazai példákat mutatnak, ahol a roma/cigány és nem roma közösségek között bizalom, párbeszéd és együttműködés jött létre – nem elméletben, hanem a mindennapokban. Fontos, hogy ezek a kezdeményezések elérhetők, megismerhetők és adaptálhatók a pedagógiai gyakorlatba is.

UCCU Alapítvány

Az UCCU roma fiatalok vezetésével tart szemléletformáló foglalkozásokat diákoknak, pedagógusoknak és közösségeknek. A program lényege, hogy a résztvevők személyes történeteken keresztül ismerhetik meg a roma identitást, tapasztalatokat, kihívásokat – ezáltal csökken az előítélet, és nő a párbeszédre való nyitottság.

Ajánlás pedagógusoknak: ha egy nevelőtestület szeretné jobban megérteni a roma gyerekek és családok helyzetét, vagy érzékenyíteni a közösséget, meghívhatják az UCCU munkatársait egy foglalkozásra.

Elérhetőség: www.uccualapitvany.hu

Bagázs Közhasznú Egyesület

A Bagázs elsősorban olyan roma közösségekben dolgozik, ahol a társadalmi kirekesztés és hátrányos helyzet különösen erős. Programjaik között van mentorálás, iskola-óvoda kapcsolaterősítés, szülői szerepfejlesztés, digitális írástudás oktatás, közösségi fórumok szervezése.

Kiemelt céljuk, hogy a roma szülők ne passzív elszenvedői, hanem aktív résztvevői és alakítói legyenek gyermekeik tanulási környezetének.

Ajánlás pedagógusoknak: ha a településen van roma közösség, ahol a kapcsolat gyenge, bizonytalan, érdemes lehet konzultálni a Bagázs szakembereivel, vagy részt venni egy közösségfejlesztő programjukban.

Elérhetőség: www.bagazs.org

Partners
Hungary
Alapítvány

Partners Hungary Alapítvány

A Partners Hungary a mediáció, konfliktuskezelés és inkluzív párbeszéd módszereivel támogat óvodákat és iskolákat. Programjaik segítenek abban, hogy a pedagógusok, gyerekek és szülők együttműködőbb, empatikusabb légkört alakítsanak ki. Rendszeresen tartanak tréningeket, workshopokat és konzultációkat is.

Ajánlás pedagógusoknak: ha a nevelőtestület konfliktusokat él meg, vagy szeretné javítani a szülőkkel való kapcsolat minőségét, érdemes kapcsolatba lépni a szervezettel.

Elérhetőség: www.partnershungary.hu

Nem kell egyedül végigmenned ezen az úton.
Ha úgy érzed, hogy egy helyzet meghaladja
a lehetőségeidet, kérhetsz támogatást, bevonhatsz
szakértőket. Nem gyengeség, hanem szakmai
bölcsség felismerni, amikor más tudása is értéket
adhat. Ezek a szervezetek partnerek, nem kívülállók.
Velük együtt új mintákat lehet teremteni, olyanokat,
amelyek segítik a gyerekeket, támogatják
a családokat, és megerősítik benned is,
hogy jó úton jársz.

AJÁNLOTT IRODALOM PEDAGÓGUSOKNAK

(Roma/cigány gyerekek neveléséhez, előítéletek kezeléséhez, szemléletformáláshoz)

1. Ki a cigány? A definíció problémái: a megnevezés kérdései. A kívülről definiált társadalom, az önmeghatározás jellemző elemei, mi-ők reláció

Ladányi János – Szelényi Iván (1997): Ki a cigány?

Havas Gábor – Kemény István – Kertesi Gábor: A relatív cigány a klasszifikációs küzdőtéren.

https://boko.hu/wp-content/uploads/2021/03/A_relativ_cigany_a_klasszifikacios_kuzdo-3.pdf

Forrai R. Katalin – Hegedűs T. András (1998): Cigány gyermekek szocializációja

2. A magyarországi cigányság nyelvi, területi megoszlása, rétegek, csoportjai, tradicionális kultúrájuk

Kállai Ernő (2015): Cigány csoportok Európában és Magyarországon. 1-23 oldal

Szuhay Péter: A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrá-

ja. A cigányok etnográfia című fejezet. https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/romak/a_magyarorszag_i_ciganyok_kulturaja_etnikus_kultura/index.htm

3. A cigányokra vonatkozó történeti kutatások irányzatai és főbb eredményei

Kotics József (2020): A cigány-magyar együttélés mintázatai. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem. ISBN 978-963-498-070-4

<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyuttele%20mintazatai.pdf?sequence=1> 5-14 oldal

Binder Mátyás „Elképzelt kultúra” A roma/cigány kultúra egy lehetséges értelmezése és félreértelmezései.

http://epa.oszk.hu/01700/01739/00071/pdf/EPA01739_eszmelet_86_2010_172-195.pdf

4. Cigányok a középkori és kora újkori Magyarországon (15-18. század)

Nagy Pál: A magyarországi cigányok korai története.

https://kisebbsegkutato.tk.hu/uploads/files/olvasoszoba/romaszovegtar/A_farao_nepe.pdf 1-32. oldal

Kotics József (2020): A cigány-magyar együttélés mintázatai. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem. ISBN 978-963-498-070-4

<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyuttele%20mintazatai.pdf?sequence=1> 14-19. oldal

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet

ISBN 978-963-8302-53-3 27-43. oldal

5. Mária Terézia cigánypolitikája

Gulyás Klára: Mária Terézia cigánypolitikája: Egységes elképzelés, divergens megvalósítás. In: Biczó, Gábor (szerk.) Így kutatunk mi: A Lippai Balázs Roma Szakkollégium válogatott romológiai tanulmánygyűjteménye Debrecen, Magyarország: Didakt (2019) 159 p. pp. 11-28., 18 p.

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet ISBN 978-963-8302-53-3 44-53. oldal

6. Cigányok a 19. században

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet ISBN 978-963-8302-53-3 68-81.

Kotics József (2020): A cigány-magyar együttélés mintázatai. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem. ISBN 978-963-498-070-4

<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyuttelese%20mintazatai.pdf?sequence=1> 23-29. oldal

7. Romák a két világháború között

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet ISBN 978-963-8302-53-3 82-112. oldal

8. A Roma Holokauszt

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet ISBN 978-963-8302-53-3 112-120. oldal

Dupcsik Csaba: „...Itt az alkalom a kivégzésükre”: A roma holokausztról.

<https://ormanyasag.hu/wp-content/uploads/2021/03/Dupcsik-Csaba-ITT-AZ-ALKALOM-A-KIVEGZESUKRE.pdf>

9. A szocializmus kora

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet
ISBN 978-963-8302-53-3 121-149. oldal

Kotics József (2020): A cigány–magyar együttélés mintázatai. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
ISBN 978-963-498-070-4
<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyuttelese%20mintazatai.pdf?sequence=1> 29-34. oldal

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet
ISBN 978-963-8302-53-3 150-196. oldal

10. A magyarországi cigány önszerveződése és nemzetiségi törekvései, a kortárs roma kultúra születése

Sorsunk 4 – Cigány önszerveződés Magyarországon 1989-es rendszerváltozástól napjainkig
<https://www.youtube.com/watch?v=avMhg2u07ns>

Binder Mátyás (2008): A roma nemzetépítés– Történeti és kulturális antropológiai keresztmetszetben
https://www.eszmelet.hu/binder_matyas-a-roma-nemzetepites-torteneti-es-kulturalis/

11. Romák a rendszerváltást követő időszakban

Dupcsik Csaba (2018): A magyarországi cigányok/romák a hétköznapi és a tudományos diskurzusok tükrében. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet ISBN 978-963-8302-53-3 228-260. oldal

Kotics József (2020): A cigány–magyar együttélés mintázatai. Budapest: Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
ISBN 978-963-498-070-4
<https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/15948/A%20cigany%20magyar%20egyuttelese%20mintazatai.pdf?sequence=1> 34-42. oldal

KOMMUNIKÁCIÓ, MEDIÁCIÓ, INKLÚZIÓ

- **Partners Hungary Alapítvány kiadványai (pl. Mediáció az óvodában, Híd a családok felé)**
Gyakorlati segédletek pedagógusoknak konfliktuskezeléshez, párbeszédépítéshez.
- **Torgyik Judit (szerk.): A multikulturális nevelés kihívásai**
A kultúraközi pedagógia elmélete és hazai gyakorlatai.
- **UCCU Alapítvány anyagai – szemléletformáló segédletek**
Elérhetők: <https://www.uccualapitvany.hu/letoltheto-szakmai-anyagok/>

HASZNOS LINKEK / ELÉRHETŐ DIGITÁLIS FORRÁSOK

- **Romani Design – kultúra és vizualitás a roma identitásról**
www.romani.hu
- **OSZK Digitális Gyűjtemény – Romológia témakör**
<https://epa.oszk.hu>